

smrti” (str. 120), “tresao ga je ratni adrenalin, bitka na život i smrt” (str. 126), “nabijeni adrenalinom, ali i strepnjom” (str. 138), “dobro natopljeni alkoholom i omamljeni podrinjskom ljetnom omarom” (str. 146), “adrenalinaska i alkoholna ognjica” (str. 147), “pa alkohola, adrenalina” (str. 149), “smrdjele po mokraći, znoju, krvi i prašini” (str. 171), “smrdljiv od znoja, baruta i krvi” (str. 180).

Nakon tolikoga spominjanja adrenalina, što reći? Kao što bi se Viktoru Ivančiću moglo preporučiti da napravi pumpicu-mjerač za plemenske sokove, Đikić bi trebao izraditi pumpicu-mjerač za sav taj adrenalin koji nas zapljuskuje sa svake pete stranice njegova dokumentarnoga romana. A, usto, kako nas je obavijestio Đikić: smrdi, smrdi, užasno smrdi...

Uza sve spomenute pogreške, besmislice i ekscese iz kojih se materijaliziraju ustaške pećice u Đikićevoj knjizi, ipak je lijepo vidjeti da se on tijekom svih ovih godina nije mnogo promijenio. Istim onim svečano-ozbiljnim tonom kojim je 1992. pisao o “srpskom pištolju” kojim ustrijeliše “hrvatskog viteza” Brunu Bušića, pa mu je Đikić u svojoj sobi zapalio svijeću, on 2016. piše o “golobradim” vojnim policajcima JNA koje je napala hrvatska nacionalistička svjetina, pa im Đikić svojim dokumentarnim romanom pali jasenovačku pećicu, htio sam reći svijeću.

Nikica Barić

Okrugli stol o Franu Supilu u Matici hrvatskoj, Zagreb, 11. listopada 2017.

U povodu obilježavanja stogodišnjice smrti Frana Supila (1870. – 1917.) održan je u organizaciji Matice hrvatske okrugli stol kojim se nastojalo obnoviti poglede o važnoj ulozi toga političara i novinara s iznimno velikim utjecajem na niz zbivanja od kraja XIX. stoljeća do druge polovine Prvoga svjetskog rata i uvoda u slom dugovječne Habsburške Monarhije. Događaj je otvorio moderator i jedan od izlagača na skupu Željko Holjevac, izjavivši u ime Matice hrvatske da im je cilj bio održati “nepretenciozni dijalog”. Čini se da je skup ponudio više od te skromne zadaće ugodna razgovaranja jer su svi izlagači uložili zamjetan napor da pokažu koji su bili razlozi dugovječnosti Supilova lika.

Uvodno je moderator iznio osnovne biografske podatke o Supilu, zadržavši se najviše na njegovoj kompleksnoj epizodi u Prvom svjetskom ratu, koja još uvijek odskače u očima suvremenika. S jedne strane Supilov osobni slom, a s druge početak ratnoga raspleta u korist stvaranja prve jugoslavenske države izazivaju i dalje brojne rasprave i neprestana prevrednovanja, premda je u Supilovu slučaju riječ samo o završnoj etapi njegova životnoga puta za koji ne možemo točno pretpostaviti kako bi tekao dalje da je uspio preživjeti londonsku agoniju i vratiti se u domovinu. Uslijedili su istupi sudionika okrugloga stola, koji su se odvijali abecednim redom. Najprije je Ante Bralić govorio o višeslojnom odnosu Supila prema nastupu političkih predstavnika Srba u Hrvatskoj. Osobito se fokusirao na znamenitu Supilovu knjigu *Politika u Hrvatskoj*. U njoj se na vrlo plastičan način očitavao srpski utjecaj u hrvatskoj politici, posebno

za vrijeme Khuenova banovanja, jer je Supilo na osnovi niza brojidbenih podataka upozoravao na ekskluzivnost srpstva, odnosno na klijentelizam jedne skupine srpskih političara koji su, po njemu, stekli neopravdano velik utjecaj u politici. Prema Braliću, agilni je Supilo pokušavao utjecati na hrvatske Srbe da budu politički Hrvati, ali bez opipljivih uspjeha. Drugi govornik, Stjepan Ćosić, upućivao je na važnost Supilova djelovanja u Dubrovniku. Započeo je izlaganje podsjećanjem na Supilovu urnu koja se čuva u dubrovačkoj Gradskoj vijećnici, oko koje su se raspredale urbane legende. Ćosić smatra da je Supilov primjer bez premca u nacionalnoj povijesti. Prema njegovu mišljenju, Supilo je bio glavni pokretač preokreta u politici, uspješan suzbijač utjecajnoga pokreta srbokatolika u Dubrovniku i jedan od prvih rušitelja barijera između banske Hrvatske i Dalmacije. Zbog toga je zaključio da Supilo zaslužuje pijetet u kulturi pamćenja. Željko Holjevac u izlaganju je pozornost posvetio analizi gradiva iz fonda Zemaljske vlade koje se odnosi na problem "veleizdajništva" na Supilovu primjeru. Na taj je način prezentirao kako su dualističke vlasti prije Prvoga svjetskog rata nadzirale političke protivnike i nastojale ih pacificirati. I u ovom je primjeru Supilov slučaj izniman jer je Friedjungov proces pokazao da se bečki režim morao poslužiti krivotvorinama da bi ga pokušali diskreditirati pred licem javnosti i tako ga smjestiti u marginalnu zonu djelovanja. Unatoč toj moralnoj pobjedi, Supilo je morao ustuknuti s mjesta vodeće osobe Hrvatsko-srpske koalicije, što je u dobroj mjeri pridonijelo da je ta politička skupina sa znatnom moći u saborskim mandatima i na raznim privrednim položajima uplovila u vode trajnoga oportunitizma. Uslijedilo je izlaganje Zlatka Matijevića, koji je iznio intrigantan slučaj odnosa Supila i svećenika Stjepana Zagorca od vremena obostranoga sudionništva u donošenju i promoviranju Riječke rezolucije nadalje, kada su njihove veze bile narušene, ali ne i slomljene. Oba protagonista bila su vješta u odigravanju političkih poteza iza zatvorenih vrata. Uz spomenutu epizodu s Friedjungovim procesom, Matijević je upozorio i na slabo poznate pojedinosti o njihovoj prikriivenoj politici prema pojedinim budimpeštanskim i bečkim čimbenicima moći, kao i zalaganje za atentatora Luku Jukića, koga su nastojali zaštititi od visoke kazne za uzaludan pokušaj ubojstva kraljevskoga namjesnika u Hrvatskoj. Na kraju je autor izvješća s ovog okruglog stola nastojao istaknuti glavne smjernice u historiografiji i publicistici koje su određivale Supilovu ulogu u javnom životu. S metodološkoga stajališta oslonio se na već iznesenu tezu o trima različitim fazama njegova djelovanja koje istraživači moraju simultano pratiti da bi što cjelovitije mogli ocijeniti njegovo mjesto u hrvatskoj povijesti. Nakon izlaganja održana je kraća rasprava, a među izlagачima je bio i akademik Nikša Stančić, koji je podsjetio na rane 1970-e i osobito na jedan skup u Dubrovniku, kada se ponovo obnovilo zanimanje za utjecajnoga urednika *Crvene Hrvatske*, i pritom iznio svoje gledište o primjeru hrvatskoga jugoslavenstva u Supilovu djelu. Važno mjesto u raspravi odnosilo se i na proturječne reakcije vezane uz Supilov odnos prema Bosni i Hercegovini, navlastito u kontekstu razdoblja vladavine Hrvatsko-srpske koalicije, koji bi očito zaslužio zasebnu obradu i predstavljanje jer se još uvijek propitkuje u kojoj je mjeri Supilo taktički ili strateški govorio i pisao o podjeli interesnih sfera između Hrvata i Srba.

Može se zaključiti da je ovaj dvosatni okrugli stol ispunio svoj zadatak, potvrđujući zašto je Supilo dugo bio u epicentru političkoga života. Zbog toga bi bilo vrlo korisno da se brojne obljetnice vezane uz druge aktere i događaje iskoriste za okupljanje meritornih govornika koji bi na temelju svojih istraživanja i najnovijih nalaza upozorili na

odgovarajuće mjesto istaknutijih pojedinaca, napose onih koji i danas nose proturječna obilježja, a u skladu s tim često su predmet neodmjerenih i pogrešnih ocjenjivanja.

Stjepan Matković

Međunarodna konferencija *Being a Student in the Habsburg Monarchy*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 18. – 19. svibnja 2017.

U okviru projekta “Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj”, pod pokroviteljstvom Hrvatske zaklade za znanost, Hrvatski institut za povijest organizirao je 18. i 19. svibnja 2017. međunarodnu konferenciju *Being a Student in the Habsburg Monarchy (Biti učenik u Habsburškoj Monarhiji)*. U središtu znanstvenoga zanimanja konferencije bilo je propitkivanje obrazovanja i njegova kakvoća, razvoj učenika i njihovo poimanje obrazovanja te početak modernizacije školstva u Habsburškoj Monarhiji.

Nakon otvorenja i uvodnih pozdrava organizatora, slijed izlaganja započeo je Thomas Wiedenhorn o temi “School Reforms in Pre-Modern and Modern Period from the Perspective of Justice and Discourse Analysis: On the Implementation of a ‘School for All Children’ in Württemberg and Habsburg”, u kojem se u vidu općega pregleda osvrnuo na predmoderne i moderne reforme školstva, njihovu regulaciju, odnosno standardizaciju “škole za sve”, institucije dostupne stanovništvu bez obzira na društveni status. Ustanovio je i da se od 1729. do 1834. školstvo prvi put analizira s organiziranoga reformnog aspekta pod pokroviteljstvom Monarhije. U sljedećem izlaganju, o temi “Can ‘Blaže and Nežica’ be Images of Elementary School Pupils in Slovenian Lands in the 19th Century?”, Branko Šustar osvrnuo se na iskustvo učenika u obrazovnom sustavu Prekomurja na početku XIX. stoljeća. Kao bitan element promjena započelih 1815. spomenuo je veću zastupljenost i važnost narodnoga jezika, religijskoga obrazovanja s praktičnim vještinama te sve češće zapošljavanje učiteljica. Na primjeru brata Blaže i sestre Nežice prikazao je i strah od škole, packe i discipline.

Simonetta Polenghi i Valentina Chierichetti pripremile su izlaganje “Learning in ‘Gymnasium’ and ‘Lyzeum’ in Habsburg Milan (1814-1859)”. Polenghi ističe da je cilj istraživanja bio kvantitativnom metodom izraditi detaljni prikaz socijalnih uloga obitelji učenika u gimnazijama i licejima te njihov utjecaj na mogućnosti školovanja učenika. Spomenuto razdoblje obilježava sve veći broj novootvorenih obrazovnih ustanova kao i češća pojava privatnoga obrazovanja. Kao neke od poticaja promjena spominje gustu naseljenost, ekonomsku dobrobit, reforme Marije Terezije i Josipa II. Nagli porast pismenosti potaknuo je na bečkom dvoru strah od socijalnih kretanja te je Dvor utjecao na izravniju sekularizaciju gimnazija.

O učeničkim osobnim iskustvima kroz pogled mađarske aristokracije govorila je Magdolna Éva Rébay u izlaganju “School through the Eyes of Hungarian Aristocratic Students in the Austro-Hungarian Monarchy”. Pomoću historijata obitelji Szecegenyi